

СЕКЦІЯ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Заїка Ю.О., завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТЬ «ОПІКУВАТИСЯ», «МАТЕРІАЛЬНО ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ», «БЕЗПОРАДНИЙ СТАН» ПРИ ЗМІНІ ЧЕРГОВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Слова і словосполучення, які використовуються у спадковому праві, мають свої особливості, і за змістом не завжди збігаються із загальноживаним розумінням, а, інколи, набувають самостійного змісту.

При спадкуванні майнові права та обов'язки спадкодавця переходять до визначених у законі спадкоємців у порядку черговості. Кожна наступна черга спадкоємців за законом отримує право на спадкування у разі відсутності попередньої черги.

Проте відповідно до ч. 2 ст. 1259 ЦК України фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані.

Спадкодавець у силу об'єктивних, незалежних від нього обставин (похилого віку, психічного розладу), може бути позбавлений можливості адекватно сприймати ставлення оточуючих до себе та висловлювати свою волю у заповіті. За таких умов справедливість у розподілі спадкового майна може відновити суд.

У статті 1259 ЦК України законодавець уживає термін «опікувалася» дещо в незвичному розумінні. Під опікою

традиційно розуміється цивільно-правовий інститут, метою якого є захист особистих немайнових і майнових прав інтересів осіб, які, в силу віку чи стану здоров'я, не можуть самостійно набувати та здійснювати свої права.

Аналіз наведеної статті дає підстави для висновку, що в цьому випадку йдеться не про опіку у звичайному її розумінні, що передбачена ст. 67 ЦК України «Права та обов'язки опікуна», яка надає опікунові право вчиняти правочини від імені підопічного та покладає на опікуна зобов'язання дбати про підопічного, створювати йому необхідні побутові умови, забезпечувати його доглядом та лікуванням, оскільки відповідно до ст. 60 ЦК України умовою призначення опіки є: а) визнання фізичної особи недієздатною або б) малолітність особи і позбавлення її батьківського піклування.

Під поняттям «опікувалася» в контексті ст. 1259 ЦК України потрібно розуміти не здійснення цивільних прав та обов'язків від імені підопічного, а надання особі, яка перебувала в безпорадному стані і потребувала сторонньої допомоги, звичайних фактичних послуг побутового характеру: в придбанні продуктів, медикаментів, у приготуванні їжі, в прибиранні квартири, пранні білизни, ремонті електропобутових приладів тощо.

Поняття «матеріально забезпечувала» необхідно розуміти не лише як надання такої матеріальної допомоги, яка була основним засобом до існування, а й оплату комунальних послуг, ліків, набуття необхідних особистих речей спадкодавця, який перебував у безпорадному стані і з об'єктивним причин не міг скористатися своїми коштами.

Витрати спадкоємців, пов'язані із перебуванням спадкодавця у лікарні, із виконанням зобов'язань спадкодавця за кредитним договором, із деліктних зобов'язань, похованням не є підставою в розумінні ч. 2 ст. 1259 ЦК України для задоволення вимог спадкоємців за законом подальших черг про визнання права на спадкування і зміну черговості.

Поняття «тривалий час» відноситься до оціночних категорій. І суд, який розглядає справу, повинен визначитися з його змістом, враховуючи конкретні обставини, та виходячи із засад розумності, добросовісності і справедливості. У будь-якому випадку, ці дії не повинні носити епізодичний характер, а сам

строк, на нашу думку, повинен становити не менше одного року (з урахуванням певного правонаступництва окремих положень спадкового законодавства, оскільки саме з такою тривалістю перебування особи на утриманні ст. 531 ЦК УРСР 1963 р. пов'язувала виникнення права на спадщину в утриманця).

Під поняттям «безпорадний стан» судовою практикою розуміє не лише тяжку хворобу, похилий вік, а й такий стан здоров'я, коли особа позбавлена можливості себе обслуговувати. Так, по одній зі справ у судовому рішенні зазначено, що у ході судового розгляду позивачем та її представником не надано суду будь-яких належних та допустимих доказів про перебування спадкодавця саме в безпорадному стані. Спадкодавець у силу свого похилого віку страждав рядом хвороб, які, однак, не позбавляли його можливості самостійно забезпечувати умови свого життя; зокрема, він до своїх останніх днів самостійно міг пересуватися в квартирі та поблизу свого будинку, виконувати дрібну побутову роботу тощо. Тому суд визнав відсутність підстав для зміни черговості при спадкуванні за законом.

Отже, реалізація положень ст. 1259 ЦК України створює для спадкоємців за законом додаткові можливості для здійснення своїх суб'єктивних прав на спадкування.

Баулін О.В., професор кафедри нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ КПК УКРАЇНИ І ЇХ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Сьогодні триває процес апробації органами кримінальної юстиції прийнятого у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (в назві і далі - КПК). Характерною ознакою цього процесу є різне розуміння юристами змісту термінології,